Art sacre en litigi

Autor: Josep Espunyes
Data de publicació: 17-11-2025

Reproduïm, tot seguit, l'article publicat al digital Viure als Pirineus, el 16 de juny de 2025, en què el poeta, escriptor i estudiós Josep Espunyes i Esteve (Peramola, Alt Urgell, 1942) explica la veritat històrica i les connotacions polítiques del cas de les obres d'art de Sixena.

Som a l'any 1897. Josep Masseguer i Costa, bisbe de Lleida des del 1889 al 1905, fa una adquisició d'obres d'art a la parròquia de Saidí (Baix Cinca). En paga 3.000 rals, és a dir, 750 pessetes, una picossada en aquells dies. Una compra feta a dreta llei, doncs. Artísticament, la peça més valuosa d'aquella operació va ser la Mare de Déu de Saidí, una talla de pedra policromada del segle XIV. El bisbe Masseguer, doncs, compra unes peces d'art, les paga bitllo-bitllo i les diposita al bisbat de Lleida, que se'n fa càrrec i les conserva.

La de Saidí no fou l'única compra d'art sacre que el bisbe Masseguer va dur a terme a les parròquies del seu bisbat. N'hi va fer més. Sabia que hi havia capellans que es venien —bé perquè no el valoraven, bé per manca de diners— part d'aquell tresor artístic guardat a les seves esglésies des de segles. Se'l venien als primers voltors del mercadeig que hi va haver en el camp de l'art romànic, amb destinació a col·leccionistes particulars adinerats. Si avui n'hi ha un gavadal, d'art sacre català escampat pel món, sense homes com el bisbe Masseguer encara n'hi hauria molt més.

Durant una pila d'anys, d'aquelles transaccions no se'n va recordar ningú, enteses socialment com un fet absolutament natural i lícit. Ara bé, tot començarà a canviar l'any 1962, data en què se celebra el Concili Vaticà II. Un dels decrets que s'hi dicta és el de «Christus Dominus», sobre la funció pastoral dels bisbes en l'Església. En l'apartat II, «El límit de les diòcesis», s'hi estableix que convé, perquè el bisbe pugui portar eficaçment a terme les tasques pastorals, «determinar els límits territorials de la diòcesi», així com «una raonable distribució de la clerecia i els béns».

Un text que la Conferencia Episcopal Española aprofita tot seguit per a sol·licitar, a la Seu Apostòlica, que tot el territori aragonès que es trobi dins la demarcació de la diòcesi de Lleida passi a formar part de la diòcesi Barbastre-Montsó. Per

què, aquesta segregació? Doncs per treure'n el català, com desitja el franquisme, i anar-lo substituint gradualment pel castellà. Una sol·licitud que rebrà l'aprovació immediata de monsenyor Mario Tagliaferri, nunci apostòlic a Espanya de 1985 a 1995, i la del seu successor en el càrrec, monsenyor Lajos Kada, de 1995 a 2000, que sempre va mostrar una actitud bel·ligerant contra la llengua catalana i contra la creació d'una Conferència Episcopal Catalana, com pretenia, sobretot, Antoni Deig i Clotet, bisbe de Menorca i després de Solsona.

Mentrestant, la Conferencia Episcopal Española no havia perdut el temps. El dia 15 de juny de 1995 fa públic el decret Ilerdensis-Barbastrensis de finium mutatione, en virtut del qual el bisbat de Lleida perd de cop vuitanta-quatre parròquies de la Franja de Ponent, que queden incorporades al bisbat de Barbastre-Montsó. Tres anys abans ja se n'havia segregat vint-i-set parròquies, pertanyents a la Ribagorça Oriental i Occidental i al Cinca Mitjà. En total, doncs, el bisbat de Lleida perd —«amb molta tristesa i gran pena»— 111 parròquies de les 236 que el componien. L'home d'Església que més es va oposar frontalment als foscos manejos de les altes esferes eclesiàstiques i polítiques en aquest afer va ser Francesc Xavier Ciuraneta, bisbe de Lleida de 1999 a 2007.

El rerefons polític que va impulsar la Conferencia Episcopal Española —i dins d'aquesta la «Comisión Central para el estudio de los límites de las diòcesis y provincias eclesiàsticas», un organisme avui desaparegut— a empetitir el bisbat de Lleida i a engrandir el de Barbastre-Montsó, resta palès en les octavetes que es van distribuir a l'església parroquial de Montsó en aquells dies, i que el periodista Francesc Canosa reprodueix a l'article «Sherloch Holmes al judici de l'art de la Franja», publicat al diari Ara el 20-V-2019: «La nueva diócesis nos dará la tranquilidad de no sentirnos presionados por una cultura ajena a la nuestra; con el decreto [de segregació] no hay hábito ni vencedores ni vencidos, como pretenden hacernos creer los defensores de los "països catalans"; Lérida, por su progresiva y radical catalanización, ha dejado de ser la "casa común"».

A partir d'aquí, al bisbat de Barbastre-Montsó i al Govern d'Aragó els va faltar temps per a reclamar al Museu Diocesà de Lleida tot el patrimoni artístic que conservava de les 111 parròquies segregades del bisbat de Lleida. Ho van portar als tribunals i el veredicte de la Justícia els va ser favorable. Al desembre del 2017, sota la vigilància de la Guàrdia Civil, s'executa la sentència. Les peces d'art de les parròquies de la Franja surten del Museu Diocesà de Lleida i es transporten cap al bisbat de Barbastre-Montsó. La lícita compra que n'havia fet el bisbe Masseguer en nom del bisbat de Lleida —per tant, el propietari— no va servir de res.

Les pintures de Sixena

L'any 2014, el Govern d'Aragó presenta una demanda contra el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) perquè restitueixi a l'històric monestir de Santa Maria de Sixena, de l'orde de les Comanadores de Sant Joan de Jerusalem —les monges santjoanistes—, les pintures murals que en conserva des del 1936. Una demanda a què també va fer costat tot seguit l'Ajuntament de Vilanova de Sixena.

Estat del monestir de Santa Maria de Sixena l'any 1980. Foto: Arxiu particular.

Unes pintures murals que l'any 1936 foren salvades per Josep Gudiol, responsable del salvament del patrimoni de la Generalitat, d'una destrucció segura. Les va arrencar tècnicament del lloc on eren originàriament —la sala capitular del monestir— quan ja se n'havia perdut una bona part, a causa d'un incendi provocat per una colla de revolucionaris, amb l'agreujant que l'estat en què es trobava l'edifici del monestir en aquells dies era més que deplorable: hi plovia tant a fora com a dins.

De fet, la teulada de l'edifici, ensorrada l'any 1936 a causa del foc revolucionari, no es va tornar a refer fins a l'any 1992. Quasi seixanta anys sense teulada! No sembla, doncs, que les autoritats aragoneses, tant civils com eclesiàstiques, haguessin tingut gaire interès en la conservació de l'històric edifici i l'art mural de les seves parets. Si l'any 1936 l'equip de Josep Gudiol no hagués tret les pintures d'aquell noble edifici, o bé haurien estat robades —i aneu a saber on pararien—, o bé ja no se'n cantaria gall ni gallina per l'acció destructiva del sol, el vent i la pluja.

Temps abans de la demanda del Govern d'Aragó, sembla que hi va haver una venda de les pintures, per part de les

monges santjoanistes, al MNAC. No s'ha pogut confirmar. L'haurien efectuat les darreres monges santjoanistes que vivien al Convent Santjoanista de Valldoreix, avui Seminari Diocesà del Bisbat de Terrassa. Posteriorment, l'orde de Sant Joan de Jerusalem, titular del monestir, va concedir al Govern d'Aragó els drets sobre les pintures.

Onze anys més tard de la presentació de la demanda —maig del 2025—, el Tribunal Suprem s'ha pronunciat a favor de la restitució de les pintures al monestir de Sixena. No hi ha valgut res del passat. Ni el salvament de les pintures per part de Josep Gudiol, ni tot el cúmul d'hores, dies i diners que el MNAC ha dedicat a preservar-les, ni la projecció internacional que els ha donat. Ni que les pintures corren un gran risc de fer-se malbé si es toquen del lloc on són, al dir dels experts, ja que es poden degradar fàcilment en condicions ambientals inadequades. A la primeria d'aquest mes de juny, nou ex-consellers de Cultura de la Generalitat van presentar un comunicat conjunt alertant que el trasllat de les pintures podria arribar a ser una pèrdua irreparable, perquè «són obres extremadament fràgils». Tot i això, una setmana més tard la Comissió de Cultura del senat espanyol va aprovar una moció amb el vot del PP, PSOE i Vox que exigia l'execució «sense dilacions» de la sentència del Tribunal Suprem.

Tres entitats —un ajuntament, un bisbat i un govern autonòmic— que fan mans i mànigues per recuperar un patrimoni artístic que diuen que és seu i que Catalunya els ha usurpat. Curiosament, del patrimoni artístic de les parròquies de la Franja i del monestir de Sixena que hi ha escampat entre col·leccions particulars i museus de l'Estat espanyol —Museo del Prado (Madrid), Museo de la Santa Cruz (Toledo)—, no hem sentit cap d'aquestes tres entitats que en digués ase ni bèstia. Un silenci prou explícit, oi?

Josep Espunyes